

TÜRKİYE'DE YENİ SAĞCI EKONOMİYE GEÇİŞ UYGULAMALARI VE TURGUT ÖZAL¹²³

Selami ERDOĞAN*

*DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, selami.erdogan@dpu.edu.tr.

Öz: II. Dünya Savaşı sonrası dönemde dünyada egemen olan ideolojinin "refah devleti" anlayışı olduğu görülmekteydi. Dünya ile paralel bir şekilde Türkiye'de de özellikle 1960 sonrası dönemde refah devleti uygulamaları dikkati çekmektedir. Belirli bir süre başarı ile sürdürülen bu modelin ekonomik, siyasi ve toplumsal yapıda meydana gelen bazı krizleri çözme konusunda yeterli olamadığı yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, başta İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere bazı radikal değişikliklerin yapılması düşünülmüş, yaşanan sorunların çözümü noktasında "yeni sağ" olarak adlandırılacak olan bir anlayış bu amaçla gündeme getirilmiştir.

Türkiye'de yeni sağcı ideolojinin Batı ile hemen hemen eş zamanlı olarak ortaya çıktığını söylemek mümkün görünmektedir. Batı'da ortaya çıkışı 1979 yılında Thatcher'ın iktidara gelişi olarak kabul edildiği için, bu ideolojinin ilk işaretlerinin Türkiye'de 24 Ocak 1980 tarihinde alınan radikal ekonomik kararlarla birlikte ortaya çıktığı düşünüldüğünde, bunun doğru bir değerlendirme olduğunu söylemek mümkündür. Bu kararların mimarı olan kişi ise Turgut Özal idi. 1983 yılından itibaren başbakanlık görevini üstlenecek olan Özal Türkiye'de yeni sağcı ekonomi politikalarına sağlam bir inanç duyan ve bunun için pek çok uygulamaya imza atan bir kişi olacaktır. Çalışmamızda Özal'ın uyguladığı bu politikaların bir analizi yapılacak ve bir takım eleştiriler getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Sağ, Türkiye, Özal, Thatcher, Birleşik Devletler

JEL Kodu: F4,F41

APPLICATIONS OF NEW RIGHT ECONOMY POLICIES IN TURKEY AND TURGUT ÖZAL

Abstract: In the post-World War II era, the ideology dominating the world was seen as the "welfare state". In parallel with the world, especially in the post-1960 welfare state implementations in Turkey. It has been argued that this model, which has been successfully carried out for a long time, can not be enough to solve some crises in economic, political and social structure. In this context, some radical changes have been made, especially in Britain and the United States of America. An understanding that

¹ Bu çalışma "Anavatan Partisi'nin Siyasal Dönüşümü" başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

² Bu bildiri yukarıda ismi geçen, DPÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim üyelerince, BAP projesi (2016-54) olarak hazırlanmış olan çalışmadan üretilmiştir.

³ Çalışma 10-12 Mayıs 2017 tarihinde Sırbistan / Belgrad'da ikincisi düzenlenen ICEBSS konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

will be called the "new right" at the point of solution of the living problems has been brought to the fore for this purpose.

It is possible to say that the new right ideology in Turkey emerges almost simultaneously with the West. It is possible to say that this was an accurate assessment when the first signs of this ideology were thought to have emerged in Turkey with radical economic decisions taken on January 24, 1980, since the emergence in the West was regarded as the political power of Thatcher in 1979.

Architect of these decisions was Turgut Özal. Özal, who will assume the post of prime minister since 1983, will be a person who firmly believes in new right-wing economic policies in Turkey and has made many applications for it. An analysis of these policies implemented by Özal will be made and some criticisms will be brought to our work

Key Words: New Right, Turkey, Özal, Thatcher, United States.

JEL Codes: F4, F41

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan 37 yıl sonra 1960 yılında bir askeri darbeyle karşı karşıya kaldı. Bu darbe sadece Türkiye'nin siyasal hayatında değil ekonomik hayatında da önemli bir kırılmaya yol açmıştır. Bu tarihten sonra yaklaşık 20 yıl boyunca (1980 yılına kadar) karma ekonomik model olarak nitelendirilen bir ekonomik modeli benimsediği görülmektedir. Darbeden hemen sonra kurulmuş olan DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) ile devlet ekonomik sistemi yönlendirmeye çalışmıştır. Ekonomi üzerinde sürekli bir devlet kontrolünün bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Yine, 1960 ve 1970'li yıllar Dünya'da "Refah Devleti" olarak adlandırılan bir modelin benimsendiği bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu modelde devlet sosyal harcamaları artırarak alt gelir gruplarına kaynaklar (yardımlar) aktarmaktadır. Benzer uygulamaların aynı yıllarda Türkiye'de de yapıldığını görmekteyiz.

Ancak, 1980'lere gelindiğinde bu modeli benimsemiş olan ülkeler, yüksek bütçe açıkları vermeleri nedeniyle ve başta İngiltere olmak üzere pek çok ülkede "Refah Devleti Modeli" sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda sosyal harcamaların azaltılmasını savunan ve serbest piyasa ekonomisi taraftarı olan "Yeni Sağcı" ekonomik model gündeme gelmiştir. Öte yandan, 1979 yılının sonuna doğru ekonomik bir buhran yaşamakta olan ve pek çok temel gıda maddesinin bulunamadığı Türkiye'de de Süleyman Demirel'in azınlık hükümeti kuruldu. Başbakan Demirel, ülkeyi içinde bulunduğu bu zor durumdan kurtarmak için yeni sağcı politikalara sağlam bir inanç duyan Turgut Özal'ı başbakanlık müsteşarlığı görevine getirdi. Özal serbest piyasa ekonomisini savunan ve sosyal harcamaların kısılmasını tavsiye eden bir bürokrat idi. Demirel'in teşviki ile Özal tarafından hazırlanan ve ekonomide yapısal dönüşümü hedefleyen kararlar 24 Ocak 1980 tarihinde açıklandı. Aslında bu kararlar Türkiye'yi içinde bulunduğu ekonomik sorunlardan kurtarmayı hedefleyen ve yeni sağcı politikalara uygun acil önlemleri içeren kararlar dizisi idi. Bu kararlar devletin sosyal harcamalarının azaltılmasını ve KİT(Kamu İktisadi Teşekkülleri) ürünlerine zam yapılmasını içermekteydi. Fakat o dönemin konjktörü (sendikaların çok güçlü olması v.s.) bu kararların hayata geçirilmesine izin vermedi.

İlerleyen süreçte, 12 Eylül 1980 askeri darbesi yaşandı. Türkiye 3 yıldan fazla bir süre askeri darbe altında yaşamak zorunda bırakıldı. 1983 yılının Kasım ayında yapılan genel seçimler ile Türkiye yeniden sivil yönetime dönecekti. Bu seçim sonuçlarına göre Turgut Özal ve onun partisi olan ANAP (Anavatan Partisi) tek başına iktidara sahip oldu. Buna rağmen darbeyi gerçekleştirmiş bulunan generallerin sivil yönetim üzerinde önemli ölçüde denetim kurduklarını söylemek gerekmektedir. Özellikle Özal'ın başbakanlığının ilk yıllarında, kendini 1982 yılında Cumhurbaşkanı seçtirmiş bulunan ve eline geniş yetkiler geçiren darbenin lideri Kenan Evren'in sivil yönetim üzerinde oldukça etkili olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bir anlamda Türkiye, 1983 yılından itibaren askeri vesayetın hüküm sürdüğü ve sivil hükümetin yetki alanının çok sınırlı olduğu bir ülke görünümündeydi. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren ise bu vesayetın hafiflediği gözlemlenecekti.

2. DEMOKRASİYE GERİ DÖNÜŞ VE I. ÖZAL HÜKÜMETİ (1983-1987)

1983 genel seçimlerinin galibi olan Başbakan Özal ve partisi, iktidarlarının ilk döneminde bir geçiş hükümeti olmasının da etkisi ile askeri rahatsız edecek herhangi bir davranışa girmemeye özen gösterdiler. Bu dönemde, tamamen ekonomiye odaklı kararlara imza attıkları görülmektedir (Paşaoğlu, 1996:117). O yıllarda kendisini bir "hesap adamı" olarak tanıtan Özal ekonomik konularda konuşmaktan büyük bir zevk almakta iken (Kalaycıoğlu, 2002:46), sosyal ve siyasal içerikli konularda konuşmaktan kaçınmıştır. İçinden geçilen dönemin hassasiyeti bakımından Özal, hiçbir partinin devamı olmadıkları, yepyeni bir parti oldukları hususunu sıklıkla vurgulama gereği duymuş ve 1982 Anayasası'nı eleştirmemeye özen göstermiştir. Bu bağlamda, Turgut Özal'ın oldukça pragmatik bir insan olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Özal ilk iktidar dönemini (1983-1987), sivil demokratik rejimin yerleşmesini sağlamaktan daha çok, güçlü ve kapitalist dünya ile entegre olmuş bir Türkiye için gerekli görülen ekonomik reformların gerçekleştirilebileceği bir "geçiş dönemi" olarak görmekteydi. 12 Eylül öncesinde ciddi ideolojik kavgalar ve sistem tartışmaları yapılmakta iken, 80 sonrası politik yaşamda ise bunların yerini ekonomik eksenli tartışmalar almıştır (Göle, 1992:49). Bu dönemde, "serbest piyasa ekonomisi", "ekonominin transformasyonu" gibi kavramlar esas tartışma konuları olmuştur. O yıllarda, askerlerin sivil hükümet üzerinde çok belirgin bir denetimi görülse bile, Özal yaptığı konuşmalar ve kullandığı ekonomik içerikli kavramlarla gündemi belirleyen en önemli kişilik haline gelmiştir.

3. TURGUT ÖZAL'IN EKONOMİK ANLAYIŞI

Turgut Özal'ın Partisi olan ANAP 1983 yılından sonra yapılacak olan 1987 genel seçimlerini de kazanacaktı. Böylece, iki dönem üst üste seçim kazanarak 1983- 1991 yılları arasında ülkeyi yönetme şansına sahip oldu. Bu sekiz yıllık süreçte "liberal ekonomi" olarak adlandırılan model partinin yol haritasını belirledi. Hem Özal, hem de ANAP yöneticileri, kendilerinden önceki hükümetleri uluslararası ekonomiye kapalı oldukları gerekçesi ile eleştiriyorlardı. Onlara göre; 12 Eylül öncesindeki hükümetler Türkiye'nin etrafında adeta bir duvar örmüşler, Türkiye'yi uluslararası toplumdan ve küresel ekonomiden tecrit etmişlerdi (Topal, 2000:40). Bu bakımdan, Türkiye kaybolan yıllarını geri kazanabilmek ve uluslararası küresel ekonomiye eklenilebilmek için çok acil reformlara ihtiyaç duymaktaydı.

Özal'ın konuşmalarında sık sık başvurduğu “serbest pazar ekonomisi”, “dünyaya açılma”, “özelleştirme”, “pederşahi ve korumacı devlete son” gibi kavramlarda reform (küreselleşme) arzusunu dile getirmektedir. Özalıcı anlayışta küreselleşme, çağın kaçınılmaz bir gerçekliği olmakla birlikte, aynı zamanda kendilerine çıkış yolu aramakta olan Türkiye gibi ülkeler için büyük bir fırsat olarak da görülmektedir (Acar, 2008: 196-198). Küreselleşen dünya ekonomilerine uyum sağlamak amacı doğrultusunda, elde hazır bulunan reçete (24 Ocak Kararları) ile tez elden “devlet odaklı ekonomiden piyasa odaklı ekonomiye geçmek” düşüncesi -uluslararası finans kuruluşlarının da desteği ile- yürürlüğe konulmuştur.

Bu düşünce, parti programının “iktisadi politika” bölümünde şu cümlelerle ifade edilmekteydi “müdahale ve tahditlerin asgariye indirilerek, rekabet şartlarının hakim kılındığı serbest pazar ekonomisinin uygulanması ekonomik sistem tercihimizdir...ihracatın artırılarak milli gelir içindeki payının yükseltilmesi...devletin tanzim edici ve yönlendirici fonksiyonu genel seviyede olmalı, detaylara müdahale edilmemelidir” (ANAP programı, 1983). Bu cümleler, aynı zamanda 12 Eylül öncesinde uygulanan “ithal-ikameci” ekonomik model yerine “ihracat-odaklı” ve küresel ekonomiye endekslenecek yeni bir model yaratma arzusunun da ipuçlarını vermekteydi. Yıllardır “ekonomiyi bilen adam” diye reklamı yapılan Özal, 1983 yılında yazdırdığı parti programı paralelinde ekonomi politikalarını uygulamaya yöneldi. Bu kararların ana hedefi, rekabete dayalı ve küresel ekonomiye uyum sağlayabilecek bir ekonomi yaratmaktı. Özal'ın ilk iktidar dönemine bakıldığında (1983-1987), bu dönemin en dikkat çekici özelliği, “piyasa ekonomisine” işlerlik kazandırmak için yapılan girişimlerdir (Çalık, 1992:9), bu girişimlerin belli başlı olanları ise şunlardır (Morgil, 1996:104-105; Akad, 2000:267).

- Türk Parasını Koruma Kanunu değiştirilmiştir
- Esnek ve gerçekçi kur politikasına geçilmiştir
- İMKB kurulmuştur (Borsa İstanbul)
- Fiyat kontrolleri kaldırılmıştır
- İthalat yasakları ve kotalar kaldırılmıştır
- Bütçe-dışı fon uygulamaları başlatılmıştır
- Özelleştirme çabalarına girişilmiştir
- Yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir

Aslında, Özal'ın uygulamaya koyduğu bu politikalar 12 Eylül öncesinde büyük bir kriz yaşamış olan Türkiye ekonomisini yeniden ayağa kaldırmak için alınmış tedbirler paketi idi. Özal'a göre ekonominin yapısını değiştirmeden ve radikal kararlar almadan ülkenin düzluğe çıkması mümkün değildi. Bu yapılan icraatlar, bir anlamda 24 Ocak 1980 Kararlarının devamı niteliğinde olan uygulamalardı. 12 Eylül 1980 öncesinde TC vatandaşlarının ceplerinde döviz bulundurması bile suçtu. Fiyat kontrolleri, üretim azlığı ve ithalat yasakları nedeniyle pek çok ürün piyasada bulunamıyordu, bulunsa bile sadece karaborsa fiyatları ile satın alınabiliyordu. Yoklukların, kıtlıkların ve kuyrukların olduğu bir Türkiye söz konusu idi. İhracatımız çok düşük rakamlarda seyrediyordu ve çoğu tarımsal ürünlerden oluşan bu ihracatımız petrol ithalatımızı karşılamaya bile yetmiyordu. Süleyman Demirel'in veciz ifadesi ile “ülke 70 cent'e muhtaç” bir durumdaydı (Sazak, 2010:12). Türkiye, dünyanın diğer devletleri ile rekabetten korkan ve yüksek gümrük duvarlarıyla örülmüş ilkel bir ekonomik modele sahipti. İşte Özal, Türkiye ekonomisinin bu sorunlarını gidermek için adeta bir reçete yazdı ve bahsedilen kararları yürürlüğe koydu. Gerçi, 12 Eylül ara rejimi (darbe)

döneminde de 2 yıl ekonominin başında kalmıştı, ama hiçbir zaman bu kadar bağımsız karar verici konumunda olmamıştı.

Özal ilk iktidar döneminde, bu kararları yürürlüğe koyarken darbe yönetiminin oluşturmuş olduğu ortamın avantajını kullandı. Çünkü, tüm toplumsal muhalefet unsurları darbeler tarafından bastırılmış ve yapılan 1982 Anayasası ile işçilerin pek çok hakları ellerinden alınmıştı. Bu sayede, Özal dış pazarlarda rekabet avantajı elde edebilmek için işçi ücretlerini düşük seviyelerde tutabildi. Zaten, bu anayasaya göre grev yapabilmek neredeyse imkansız idi. Muhalefet unsurları açısından bakıldığında, darbeci generaller Özal'a adeta dikensiz bir gül bahçesi bırakmışlardı.

4. YENİ SAĞCI (NEO-LIBERAL) EKONOMİK UYGULAMALAR

Yeni Sağcı (Neo-liberal) küreselleşme çağına özgü, otoriter kuralların katkısı ile uygulama alanına taşınan ve Özal'ın uygulamak istediği anlayış, literatürde "arz-yönlü iktisat" olarak adlandırılmakta idi. Bu sistemde, vergi indirimleri yoluyla şirketlerin daha çok karlar elde etmesi sağlanıyordu. Kazançları artan şirketlerin ise daha çok yatırım yapacağı varsayılıyordu. Böylece, yapılan yeni yatırımlardan da devlet vergi alacağı için toplam vergi gelirlerinin artacağı hesap ediliyordu. Tabii bu arada, toplam arz miktarında da bir yükseliş öngörülmüyordu. Batı dünyasında 1979 yılında İngiltere'de Margaret Thatcher ile başlayan ve 1980 yılında ABD'de Ronald Reagan ile devam bir süreç olup, iktidara gelen merkez sağ hükümetler tarafından ustalıkla yürütülen politikalar olarak bilinmekteydi (Ergüder, 1991:153-154). 1983 yılında iktidara gelen Özal da benzer politikalar uygulamak için uğraştı. Zaten Yeni Sağcı (Neo-liberal) bir düzeni inşa edebilmek için çok uygun bir konjonktür yakalamıştı. İktidarın ilk yıllarında "arz-yönlü iktisat" uygulamaları sayesinde çok ciddi başarılar elde edildi. Özellikle, alt-yapı yatırımlarında, büyüme hızında ve ihracat rakamlarında elde edilen başarılar dikkati çekmekteydi.

Özal dönemi, yapılan alt yapı yatırımları ile popüler bir nitelik kazandı. Haberleşme, enerji ve ulaştırma alanlarında büyük ölçekli projelere başlandı (Aktan, 1999:460). İkinci Boğaz Köprüsü, Atatürk Barajı, otoyollar (İzmir-Çeşme Otoyolu v.s), köylere kadar telefon şebekelerinin yaygınlaştırılması bu bağlamda değerlendirilebilecek yatırımlar olarak ön plana çıkmaktaydı. Medyanın etkin bir şekilde kullanılmasının (TRT1-İcraatın İçinden Programı gibi) da katkısı ile toplumsal bir destek sağlamak mümkün olabildi (Çalık, 1996:37). Bu tür kamu yatırımları ve özel sektör yatırımlarının da teşvik edilmesi ile, büyüme hızında ciddi bir hareketlenme sağlandı. 1980'den itibaren başlayıp 1980'lerin sonuna kadar devam eden süreçte, yıllık ortalama % 5.2 gibi nispeten yüksek bir büyüme oranı yakalanabildi (Kolsuz, Yeldan: 2014:51).

Öte yandan, 1981-1988 arasındaki dönemde ihracatta %300'e yakın bir artışın sağlandı. Bu büyüme ve ihracat artışları, küreselleşme sürecindeki Türkiye'de önemli bir kazananlar grubunun doğmasına da yolaçtı. Bu kazananlar grubunun içerisinde ENKA Holding, Toprak Holding gibi kuruluşlar dikkat çekmekteydi (Öniş, 2000:289 ; Boratav, 2000:167).

Bu süreçte, Anadolu'nun farklı (Denizli, Çorum, Gaziantep, Kahramanmaraş, Konya gibi) merkezlerinde "Anadolu Kaplanları" olarak adlandırılan bazı firmalar hızlı bir gelişim süreci içine girerek (Öniş, 2000:289), özellikle tekstil, metal, gıda v.b sanayi sektörlerinde ivme kazandılar. Bu firmalar genel olarak dini eğilimleri ağır basan kişilerin oluşturduğu girişimlerdi. Özal'la birlikte yükselişe geçen bu yeni

sermaye sınıfı 1990 yılına gelindiğinde Erol Yarar liderliğinde -TÜSİAD'a alternatif-MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği) isimli muhafazakar/dindar işveren örgütünü kurdular (Özler, 2001:274) Muhafazakar gruplar yine iktidarın yaptığı yasal düzenlemeler kanalıyla "İslami bankacılık" adı altında finansal alanda da kendilerine yer edindiler. İhlas Finans, Anadolu Finans, Kuveyt-Türk v.s gibi kuruluşlar bu anlayış çerçevesinde faaliyetlere başladılar (Tosun, 1999:174).

Aynı zamanda Özal, sermaye sınıfının dışında kalan kesimlerin de desteğini sağlamak için bazı adımlar attı. Bunlardan ilk akla gelenler; Toplu konut projeleri, gelir ortaklığı senetleri, küçük yatırımcılar için yüksek faizler verilmesi gibi uygulamalardı. Yine, bu amaç doğrultusunda "ücretliye vergi iadesi" "fak-fuk-fon" gibi enstrümanlar geliştirildi. Bu tür küçük katkılar, Özal'ın ortadirek olarak nitelendirdiği alt-sınıfların ona sempati duymasını sağladı. Diğer yandan, ithalatın serbestleşmesi ile birlikte tüketim mallarında aniden bir bolluğun yaşanmış olması Özal'ın politikalarına olan inancı güçlendirdi. Çünkü, 12 Eylül öncesinde pek çok malın bulunamaması hala halkın hafızasında idi (Boratav, 2000:165). Kabul etmek gerekir ki, uygulanan neo-liberal ekonomik politikalar sayesinde, Türkiye'de yokluklar ve kıtlıklar ortadan kalktı. Türkiye dünyaya açık ve rekabet gücü artmış bir ülke haline geldi. Cepte döviz taşımanın, yabancı sigara bulundurmanın suç olması gibi pek çok gereksiz yasak ortadan kaldırıldı. Fakat, bu dönemde uygulanan ekonomi politikaları pek çok açılardan da eleştiri konusu oldu.

5. ÖZAL VE ALT-GELİR GRUPLARI

Bu eleştirilerin en dikkate değer olanlarından birincisi, gelir dağılımında ortaya çıkan olumsuzluklardı. Gelir dağılımının bozulmasını tetikleyen faktörlerin başında devletin sosyal harcamalarda kısıntıya gitmesi gelmekteydi. Yine, kayırmacı teşvikler, vergi düzenlemeleri ve düşük ücret politikaları gibi uygulamalar gelir dağılımı adaletsizliğini daha da derinleştirdi. Özal iktidarının ilk yıllarından itibaren, "Devlet baba değildir." "Sosyal devlet ölmüştür." gibi sloganlar ile yola çıkmıştı. Bu felsefe doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalar, devletin "sosyal devlet" olma özelliğini iyice aşındırdı (Ateş, 1996:16).

Vergi sisteminde yapılan radikal bir değişiklik sonucunda getirilen, dolaylı bir vergi olan ve adaletsiz bir vergi türü olarak kabul edilen KDV (Katma Değer Vergisi) nedeniyle alt sınıflar daha fazla vergi ödeme yükü ile karşı karşıya bırakıldılar (Boratav, 2000:166). 1980 yılından itibaren tüm vergi gelirleri içinde gelir vergisinin oranı sürekli azalırken, dolaylı vergilerin oranı ise sürekli bir artış kaydetti (Kazdağlı, 2003: 465). Özal dönemi ile birlikte daha fazla vergi ödemek zorunda kalan bu kesimlerin iktidara olan desteklerini zamanla geri çekmeye başladıkları görüldü.

Durmadan artan pahalılık (enflasyon) yüzünden, ücret ve maaşla geçinen büyük çoğunluk çok zor şartlar altında yaşam mücadelesi vermek zorunda kaldı (Ahmad, 2007:198). 12 Eylül Anayasası ile getirilen düzenlemeler nedeniyle hükümete karşı hiçbir pazarlık gücü kalmayan bu kesimler için, çok düşük ücretlere çalışmak dışında bir alternatif bırakılmamıştı. Bu dönemi de kapsayan (1980-1988) araştırmalara bakıldığında, ücret ve maaşla geçinen kesimlerin gelirleri sürekli enflasyonun gerisinde kalmış ve reel olarak parasal kayba uğradıkları gözlemlenmiştir (Kirmanoğlu, 1996:540; Boratav, Türel, Yeldan, 1994:46). Bir diğer alt-gelir grubunu oluşturan çiftçiler de, 1980-1988 arası dönemde gelir kaybına uğrayan bir başka sınıf olarak görülmektedir. Çok partili siyasal yaşama geçildikten sonraki süreçte, iktidara gelen

merkez sağ hükümetler tarafından sıklıkla kullanılan tarıma yönelik sübvansiyonlar ANAP iktidarı ile ciddi biçimde azaltılırken, tarım ürünlerine verilen taban fiyatlar çoğu zaman enflasyonun altında gerçekleşti (Tosun, 1999:172). Yeni sağcı (Neo-liberal) politikalar yaygınlaştıkça gelir dağılımı her geçen yıl daha da adaletsiz bir hale geldi (Akgüç, 1991:59).

Fonksiyonel gelir dağılımı açısından bakıldığında, maaş ve ücretlerin toplam gelir içerisindeki payı 1979'da %33'lerde iken geçen on yıllık süre (1989) sonunda %14,5 lara, tarım gelirlerinin toplam gelir içindeki payı ise 1979'da %24 iken 1989'a gelindiğinde %15,5'ler gibi çok düşük rakamlara gelmiştir. Buna karşın, aynı dönemde (1979-1989) "faiz-kira-kar"dan oluşan gelirlerin payı ise %44'ten %70'lere yükseldi (Özel, 1993:96).

Özal'ın I. İktidar döneminde (1983-1987) temel ekonomik sorunlar (rekabet gücü, büyüme, ihracat v.s) çok hızlı bir şekilde çözülmeye çalışıldı. Fakat, bu anlayış yeni başka sorunların (gelir dağılımı, v.s) doğmasına yol açtı. Ekonomik rasyonalite (akılcılık) adına devletin sosyal boyutu ihmal edildi. Bu politikalar yüzünden, ilerleyen süreçte ortadirek diye adlandırılan kesimler Özal ve onun partisinden uzaklaşmaya başladılar. Zaten, bunun en belirgin göstergesi ise seçimlerde elde edilen sonuçlar olacaktır. Turgut Özal'ın Partisi olan ANAP 1983'te yapılan genel seçimlerde %45 oy almış olmasına rağmen, 1987 yılında yapılan genel seçimlerde %36 ve 1991 yılında yapılan genel seçimlerde ise %24 oranında oy alabildi. 1991 yılındaki bu başarısız sonucun ardından iktidar olma pozisyonunu da kaybederek "Ana Muhalefet Partisi" konumuna düştü.

6. SONUÇ

Turgut Özal 1980'li yıllarda Türk siyasetine damgasını vurmuş önemli bir siyaset adamıdır. Onun ekonomik alanda yapmış olduğu icraatlar uzun yıllardır tartışma konusu yapılmaktadır. Özal öncesinde Türk ekonomisi dışa kapalı bir görünüm arz etmekte iken onun kaleme almış olduğu "24 Ocak 1980 Kararları" ve sonrasında 1983 yılında başbakanlığı dönemindeki yaptığı uygulamalar Türkiye'yi bambaşka bir ekonomik modele taşımıştır. Özal'la birlikte Türkiye ekonomisi küresel ekonomiye eklenmek için hızla yol katedmiştir. Bu süreçte ithalat yasaklarının kaldırıldığı ve serbest piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomi oluştuğunu görmekteyiz. Bu sayede 80 öncesi dönemde yaşanan kıtlıklar ve yokluklar büyük ölçüde ortadan kaldırılmış ve ithal edilen birçok mal rafları doldurmuştur.

Öte yandan, devlet destekleri ve ücretlerin baskı altında tutulması sayesinde Türkiye'nin ihracatında ciddi artışlar görülmüştür. Bununla birlikte, büyüme oranlarında dikkate değer artışlar sağlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında Özal'ın uyguladığı yeni sağcı politikalar hakkında olumlu şeyler söylemek mümkün görünmektedir. İhracat şirketleri ve ticaretle uğraşan sınıflar Özal döneminde kazançlı çıkan sınıflar olmuşlardır.

Buna karşın, alt-sınıflar olarak nitelendirilen işçi ve köylü kesimleri ise Özal'ın uyguladığı ekonomi politikalarından zararlı çıkan kesimler olarak ortaya çıkmışlardır. Bu sınıflar, ücretlerin baskı altında tutulması ve yüksek enflasyon nedeniyle "kaybeden sınıflar" olmuşlardır. Toplumun önemli bir çoğunluğunu oluşturan bu sınıflar 1980'li yılların ortalarından sonra yapılan seçimlerde Özal'ın partisinde karşı tepkilerini göstererek ANAP'ın iktidardan düşmesine yol açmışlardır. Diğer bir deyişle, Türk seçmeni başlangıçta Özal'a ciddi bir kredi tanımış olsa bile,

onun uygulamış olduğu yeni sağcı politikalarından pek hoşlanmamış ve başlangıçta Özal'a ve onun partisine tanımış oldukları bu krediyi geri almıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Feride (2008), “Turgut Özal” (Der. Heper Metin, Sayarı Sabri), **Türkiye’de Liderler ve Demokrasi** (Çev: Zuhul Bilgin), İstanbul: Kitap Yayınevi, s.185-206.
- Ahmad, Feroz (2007), **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akad, Asaf , Savaş (2000), “The Political Economy of Turkish İnflation”, **Journal of International Affairs**, V. 54, S. 1, s. 265-282.
- Akgüç, Öztin (1991), **Politikada Gerçeği Arayış**, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can (1999), “Turgut Özal: Liberal Reformist mi?, Yoksa Liberal Deformist miydi?” **Yeni Türkiye**, S. 25, s. 459-469.
- Anavatan Partisi (1983), **Parti Programı**, Ankara: Anavatan Partisi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı.
- Ateş, Toktamış (1996), “Türkiye’de Siyaset Nereye Gidiyor?”, **Yeni Türkiye**, S. 96/6, s. 14-23.
- Boratav- Korkut, Türel - Oktay, Yeldan,-Erinç (1994), “Distributional Dynamics in Turkey Under ‘Structural Adjustment’ of The 1980s”, **New Perspectives on Turkey**, Fall 11, s. 43-69.
- Boratav, Korkut (2000), “İktisat Tarihi (1881-1994)”, Akşin S. (Der), **Türkiye Tarihi-5**, 3. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, s. 161-214.
- Çalık, Mustafa (1992), “Özal: Türkiye’nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır!”, **Türkiye Günlüğü**, S. 19, s. 5-23.
- Ergüder, Üstün (1991), “The Motherland Party: 1983-1989” Heper, M., Landau, J., (Der), **Political Parties and Democracy in Turkey**, Londra, NY: I.B. Tauris and Co. Ltd. Publsihers, s. 152-169.
- Göle, Nilüfer (1992), “80 Sonrası Politik Kültür”, **Türkiye Günlüğü**, S. 21, s. 49-54.
- Kalaycıoğlu, Ersin (2002), “Morherland Party: The Challenge of İnstitutionalization in a Charismatic Leader Party”, Heper M., Rubin B., (Der.), **Political Parties in Turkey**, Londra: Frank Cass, s 41-62.
- Kazdağlı , Celal (2003), “Turgut Özal’ın İktisadi Reformları”, Sezal, İ., Dağı, İ., (Der.), **Kim Bu Özal?**, İstanbul: Boyut Kitapları, s. 443-470.
- Kirmanoglu, Hasan (1996), “Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Bölüşümü”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 12, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 540-548.
- Kolsuz, Güneş - Yeldan Erinç, (2014), “1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynaklarının Ayrıştırılması”, www.calismatoplumu.org 14.08.2015
- Öniş, Ziya (2000), “Neo-Liberal Globalization and the Democracy Paradox: The Turkish General Elections of 1999” **Journal of International Affairs**, Vol. 54, S. 1, Fall 2000, s. 283-306.
- Özel, Mustafa (1993), **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özler, Hayrettin (2001), **State and Business in Turkey: Issues of Collective Action With Speical References To MUSİAD**, Doktora Tezi, University of Strathclyde: Scodland

Paşaoğlu, Arif (1996), “Turgut Özal’ın Kalıcılığı”, Sezal, İ., (Der.) **Devlet ve Siyaset Adamı Turgut Özal**, İstanbul: 20 Mayıs Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı Yayını, s. 116-132.

Sazak, Derya (2012), “ Arjantin ve yardım utancı” **Milliyet Gazetesi**, 27.07.2015

Topal, Aylin (2000), **The New Right and Özalizm: A Comparative Perspective**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi.

Tosun, Tanju (1999), **Merkez Sağ ve Solda Parçalanma**, İstanbul: Boyut Yayınları.